

An analysis of Mid-Low-center Voices of Brahui Language.

Abdul Raziq Ababakki

Editor of Daily Talar Brahui Newspaper, Noshki Balochistan

To cite this article: Abdul, R.A. (2020) (مد لوسینٹر) توارا نا جاچ: *Al-Burz*, Volume 12, Issue 01

Received: November 01, 2020; Accepted: December 09, 2020; Published: December 31, 2020

KEYWORDS

Mid low Center
Characters
Vowels
Sindhi script
Brahui Language

ABSTRACT

This paper has adopted Sindhi script for Brahui Linguistic problems. In the 19th century, two different scripts were found to be used in Brahui language. The fact remains, that Brahui has adopted different writing styles in different time periods, and the Phonemic problems have arisen in every script this language has followed. In this title analysis of the Mid Low Center Voices of Brahui language, in Sindhi adopted script, the author has highlighted those phonemic issues that relate to Brahui Vowels, which do occur in adopted scripts. Hence, the objective of this paper has been, to identify these issues regarding Mid Low Center Voice, "H". The study has been conducted on the overseas Brahui work. The secondary data has been used to conduct this research. The basic research has satisfactorily helped to achieve the above mentioned objectives with positive results. Consequently, the author recommends further research work in Linguistics, particularly, in the above stated area.

تجزیاتی پٹ وپولی وژ

پٹ پول نا مسخت دوئی کنگ نا رد اٹ دا پٹ و پول اٹ
'بنیادی تحقیق' آن کاریم ہلنگا۔ انتے کہ املا نا بابت ہر رسم
الخط نا جاچ ۽ ہلنگا، او مہالو آن نوشت کن مستعمل مسنے، و
اسہ دور اس گدریفینے۔
یعنی براہوئی زبان کن ایلو فتوتن اوار سندھی رسم الخط آن
ہم کمک ہلنگانے۔ گڑا دا مسخت نا دوئی کنگ نا بابت دا پٹ
و پول بنیادی تحقیق یعنی بنیادی پٹ پول اس مرو۔

پٹ پول نا دروشم Research Design

پٹ و پول نا بہلا گشاد معیاری تحقیق ۽ کاریم اٹ اتنگانے،
برائی دا ویل آ کیس اسٹڈی نا وژاٹ شرہ کنگانے۔

1. چابنداری Introduction

برابوئی زبان دا وخت اسکان چار رسم الخط اٹ نوشتہ
کننگانے اوفتیاں اسٹ اس سندھی نسخ رسم الخط ہم ارے۔
دا رسم الخط بنائی وژاٹ ہڈمی کرن ائی براہوئی زبان نا توار نا
پوروی کن کاریم اٹ اتنگا۔
ولے دا وژاٹ کیہی ویل اک مون آ بسر کہ اسہ اسہ توار کن
چندی نشان کاریم اٹ اتنگانے۔
دا توار تیاں اسٹ اس کم نیامجی بنی (مد لوسینٹر) نا توار نا
نوشت نا بابت ویل ہم ارے کہ دا توار کن نوجتا ۽ نشان کاریم
اٹ اتنگانے۔ دا پٹ و پول اٹ ہندا ویل آ شرہ کنگانے۔

2. پٹ وپولی وژ Research Methodology

دا پٹ و پول نا تعلقداری دنکہ نوشت تون ۽، تو دائی مست آن
ساڑی مواد آتا جاچ ۽ ہلنگا، و اوفتیا شرہ کنگا، تفتیش نارڈ اٹ
دا مقالہ کن تحقیق نا شیفکو وژاٹ کمک ہلنگا:

مواد مچ کنگ

داڑے دا بیت پاش مرے کہ نکلسن ہراڑے گونڈ الم توار آن مُست حرکت شیف چکوک مسنے اوڑے 'ہ' اکن پین و ہراڑے گونڈ الم توار آن مُست حرکت ہراڑے پناے اوڑے پین نشان اس کاریم اٹ ایسنے۔ ولے ولدا ہم دا بیت بیرہ گیشتری نارداٹ پاننگ انگ، جاگہ جاگہ ہراڑے گونڈ الم آن مُست انا حرکت شیف کاپک، اوڑے 'ہ' شوشہ والا دروشم ائی ہم نوشتہ ارے۔ ہراڑے کو سترائی 'ہمی' ائی 'ہ' بنا ائی بسنے و ات ہنتی ائی نیام ائی، تو 'ہ' اٹ نوشتہ، وخت اس کہ 'اسی' نا گڈیکو توار گونڈ الم اسے ولے داڑے گونڈ الم آن مُست انا توار س 'آن پد مڈ بائی فرنٹ توار اسے، تو گڑا دا وخت آ 'ی' انا نشان آن کاریم پلنگاے، ولے 'درواز' نا 'ز' آن پد بیچ 'نشان اس تروک اف، وخت اس کہ پاننگ اٹ داڑے مڈ لوسینٹر توار اس ارے، ہراڑے پین جاگہ اس کیپن نکلسن 'ہ' انا گڈیکو ہراڑے دروشم تے کاریم اٹ ایسنے

سیوجی کہ کل ہیتا اے نظر
کری کہ "بندن" مچی مریان گد
بہاز پیادہ لش کرتون سنگرہ آن
راہی مس۔

(Nichelson, 1977. 31).

داڑے 'کہ' انا گڈیکو توار مڈ بائی فرنٹ، ولے داڑے بائی فرنٹ کن کن کاریم اٹ بروک نشان 'ی' اے نوشتہ کنگتے، دن کہ زی 'آ' 'اسی' کن کاریم اٹ اتنگاسن۔ و داڑے 'ہ' انا ہمو نشان اے کاریم اٹ اتنگاے، ہرا شوشہ سے تون اوار نوشتہ کنگ۔ دا ہراڑے انا کیفیت و توار تا وڑا سٹ، ولے دافتے کن نشانک جتا جتا اتنگاے۔ وخت اس کہ اٹمی کو سترائی 'مچی' نا گڈیکو توار ہم گونڈ الم اسے و کیفیت تے ہم ہمودے ہرا 'کہ' ائی، ولے دادے 'ی' اٹ نوشتہ کنگاے۔ بندن مون 'آ' سنگرہ 'نا گڈیکو توار مڈ لوسینٹر الم اسے، و داڑے گونڈ الم کن بے شوشہ خان 'ہ' اے کاریم اٹ اتنگاے۔ بندن 'پیادہ' ائی ہم ہندا وڑ کہ اونا گڈیکو گونڈ الم توار بندن، و داڑے ہم 'ہ' انا بے شوشہ غا دروشم اے کاریم اٹ اتنگاے۔

دا ہراڑے سترائی گڑا س پین ہم پیداوار کنگ نا گرج، دن کہ 'سیوجی' ہرا دا نوشتانک نا سرجال اٹ 'سیوجی' نوشتہ، و اصل ہم بندن، کہ دا 'سیوا' و 'جی' انا اوری آن جوڑ مسنے، 'سیوا' پین اسے، و 'جی' شرف اکن پاننگ۔ بندن 'کری' کہ 'نا گڈیکو توار درواز' غانبار گونڈ الم اسے، ولے اودے نوشت اٹ اتنگتے، دا بابت نکلسن (1966) وضاحت کرینے کہ 'پاریر'، 'کریر' و 'من' کون آ لوز آتا گڈ سرات پک اے کہ گونڈ الم توار ارے، (یعنی دافک پاریر، کریر، کریر، و من: منہ) ولے پرنٹر اٹ دا نشان آلوکہ، ہندا خاطر آن دادے نوشت اٹ اتنگ متے "حالانکہ دن اف، اگہ پرنٹر اٹ دا نشان متو کہ تو 'کہ' امر نوشتہ مسکہ، و بندن 'سنگرہ' ہم تو ہندا کتاب اٹ نوشت اٹ اتنگاے، تو دافتا گڈ سرات امر دا نشانک پرنٹ منگ کریر، مڑوئی دادے نن اسہ پیداوار رڈینک اس پاننگ کینہ۔ و 'کری' کہ 'درواز' کون آ لوز آتا گڈ سرات نوشتہ مفروک آ گونڈ الم اے ہندا رڈینک نارداٹ پاننگ۔ انتے کہ پین جاگہ اس او درواز اے 'ہ' اتون اوار نوشتہ کنگاے

پٹ و پول نا پڑا مواد مچ کنگ کن سیکنڈری سورس ڈینا خان کمک ہلنگا۔ مواد مچ کنگ نا دا وڑاٹ جتا جتا یا اسہ وڑ انا مواد آتا جاج اے ہلسا اوفتا موازنہ اے کنگ۔ داٹی کتاب، جرنل، رسالہ، اخبار، و چھاپ مروک آ مواد آتیان کمک ہلنگ۔ گڑا دا پٹ و پول ائی ہم دا رداٹ بنائی وڑاٹ شینک مروک کتاب آتیان مواد ہلنگا، دا پٹ و پول اٹ مواد نا بابت گیشتری اولیکو وڑ یعنی ڈینا کولیک کنگ نا وڑ اے دوئی کنگا، انتے کہ دا پٹ و پول نوشت تون تعلقدار اے۔ و مست آن ساڑی مواد آن زیات کمک نا کرج مریک۔

مواد آتا کد کاٹ

دا پٹ و پولی کاریم اٹ برابوئی زبان اٹ شینک مروک کتاب آتیان کمک ہلنگا، و بندن برابوئی زبان نا املا نا ویل انا بابت شرہ غاک علمی بندا و ا متنو، و اوفتا بندا و امنائی وڑ مسنے۔ و داڑے کن علمی دلیل بھاز کم تنگاے۔ بندن املا نا بابت برابوئی زبان ائی ہچ اے سرجم اے کتاب اس دوئی اف۔ ہندا خاطر آن برابوئی زبان اٹ ساڑی مواد آتیان بیدس ایلو بولی تیشی املا نا بابت شرہ غاتیا تالان مواد آتیان ہم کمک ہلنگا۔ و دا مواد آتے کن کوشست کنگا، کہ بنائی سورس آن مریک، تاکہ ویل اے جوان وڑاٹ پہہ مننگ و پہہ کنگ اٹ کمک رسینگے۔

3. شرہ جہ Discussion

سندھی رسم الخط ائی مڈ لوسینٹر توار انا نوشتہ کنگ نا مس ہراڑے، یعنی اگہ دا لوز اسے نا بنا یا نیام ائی بریک تو 'ہ' نوشتہ کنگ۔ وخت اس کہ گڈ سرائی دا ارا وڑاٹ نوشتہ مریک، یعنی ہمو نشان تا پداٹ ہرافتیان پدا نشان اوار نوشتہ کنگپک، تو اوڑے 'ہ' انا نشان اٹ نوشتہ کنگ۔ و ہراڑے کہ اوڑاٹ مُست اوار نوشتہ منگ کروک نشان اس بریک تو اوڑے 'ہ' نوشتہ کنگ کہ اوئی شوشہ اس ہم بریک۔ دن کہ 'ک' اتون اوار برے تو دا 'کہ' نا دروشم اٹ مریک۔ برابوئی کن کاریم اٹ اتنگوک سندھی رسم الخط ائی 'ہ' اے دن نوشتہ کنگاے:

ہموہن نیح کم تیس ہموہن کیو۔

(Nichelson, 1977. 13).

'ہموہن' نا بنائی اولیکو توار و گڈ سرائی 'ن' آن مُست انا توار کن 'ہ' نوشتہ کنگاے۔ ہرا لوز آتا گڈ سرات 'ہ' اے اوڑے ہم اسٹ آن زیات وڑ کاریم اٹ اتنگاے، یعنی:

ہمی وقت اسی سوار اس درواز نا تہ

تے بس

(Nichelson, 1977. 3).

(Nichelson, 1977. 12).

دا سترائی 'خواہنہ' نا گڈ سرات بروک آ گونڈ الم کن 'ہ' ۽ کاریم اٹ اتنگنے، و اونا جاگہ غا بیرہ زبر (نیم آ) اس نوشتہ کننگانے، یعنی بیرہ اسہ توارا نا کن کاریم اٹ اتنگوک (ی) مڈ فرنٹ و پائی فرنٹ کن کاریم اٹ اتنگوک 'ی' 'ہ'، ہمزہ '۽' و ہندن داسہ زبر (نیم ای) ۽ کاریم اٹ اتنگانے، و دن بیرہ اسہ توارا اسے نا نوشتہ کن چاروڑ کاریم اٹ اتنگانے۔ و ہندا نشانک پین جاگہ غا ہم بیرہ اسہ توارا اسے کن پین کروک افس، یعنی (ی) آگہ گیشتری تڈ الم اتے کن نوشتہ کننگانے، ولے ولدا ہم بیرہ اسہ تڈ الم اسے کن خاص کروک اف، داکان بیدس مڈ فرنٹ و پائی فرنٹ کن ہم نوشتہ اٹ اتنگسا ہنانه، ہندن 'ی' ہم گیشتری (پائی فرنٹ) کن کاریم اٹ اتنگانے، یا دارو رسم الخط نا 'ی' انا ڈیک ۽ ایتک، ولے دا (مڈ فرنٹ) کن 'ہ' اکن ہم کاریم اٹ اتنگسا ہنانه، و ہندن جاگہ جاگہ تڈ الم نا جاگہ غا ہم نوشتہ مسنے، 'ہ' کن کاریم اٹ اتنگوک نشان 'ہ' تینا ہر مسٹ آ کیفیت آتیہی ہر جاگہ غا جتا وڑاٹ کاریم اٹ اتنگانے۔ ہندن 'ہ' کن 'ی' و داسہ زبر (نیم آ) ۽ کاریم اٹ اتنگانے۔

رشین نوشتکار ایم ایس اینڈرونوف ہم برابوئی سندھی رسم الخط انا اسہ پیراگراف اسے نا حوالہ اس تسنے، او ہم گڈ سرات بروک 'ہ' نا نشان ۽ تنے، دن کہ۔

ای دا نصیحتان موغیر۔ (Andronow,

1980.103).

داڑے 'موغیر' سترانارداٹ 'فعل' اسے، ولے براوڑ کہ نوشتہ اٹ اتنگانے، اوڑے فعل امر آبار مسنے، یعنی 'موغیر' نا گڈ سرات بروک ات کم نیامجی بنی (مڈ لوسینٹر) توارا اس ہم ارے، ہر ادے نوشتہ اٹ اتنگنے، ہراڑان دا نا معنہ بدل مسنے۔ اسل ہندن دن کہ نکلسن 'درواز' نا گڈ سرات بروک 'ہ' ۽ نوشتہ اٹ اتنگنے۔ داکان بیدس ہندا توار کن 'ہ' نا وڑ دروشم ۽ ہم نوشتہ اٹ اتنگانے۔

ای دا جاگہ نا بادشاہ اریٹ۔ (Johar,

1998.20).

پنگال 'جاگہ' نا گڈ سرات بروک گونڈ الم توارا نا پائی ہم زی آ گڈرینگوک فعل و پنگال آتا گڈ سرات بروک الم آتیارنا، ولے داڑے اونا نوشتہ کن پین ڈول اس کاریم اٹ اتنگانے، یعنی داڑکن 'ہ' انا ہر چارآ دروشم تیان چپ 'ہ' اتون اوار 'ہ' ۽ کاریم اٹ اتنگانے۔ و ولدا 'ہ' نا چاران اسہ وڑاٹ سے ہم داڑتون اوار نوشتہ کننگانے۔ وخت اس کہ لس وڑاٹ سندھی و اردو ہرٹوم آ رسم الخط آتیہی ہر اتم 'ہ' گڈ سرات بروک و اوار نوشتہ تو پورو نوشتہ کننگک۔ (Khan, 2013.280).

ولے داڑے گڈ سرات بروک 'ہ' ۽ داڑان چپ 'ہ' شوشہ سے تون اوار نوشتہ کننگانے۔

گڈ سرات بروک الم توار کن اسہ پین وڑاٹ ہم کاریم اٹ اتنگانے، دنکہ

ای کعبہ نا دروازہ غا ۽

پینڈوکس خنات،

(Nichelson, 1977. 13).

داڑے 'دروازہ' نا گڈ سرات بروک گونڈ الم توار ۽ نوشتہ اٹ اتنگانے، دانا مطلب دادے کہ دا نشان پرنٹ سٹری مسنے، ولے داردینک نا سوب آن بھاز جاگہ نوشتہ اف۔

ہندن زی انا ارمیکو سترائی 'ہریان' پرائی 'ہرے' و 'آن' ۽ اوار نوشتہ کننگانے، وخت اس کہ 'سنگرہ' آن 'اٹی' 'سنگرہ' و 'آن' ۽ جتا نوشتہ کننگانے، و داڑے ہم 'آن' ۽ نیامی وڑاٹ نوشتہ کننگانے، حالانکہ ہر اتم 'آن' جتا نوشتہ کننگک، تو او جتا ۽ لوزاس جوڑ مریک، و آگہ دن مرے تو 'آن' انا بنائی توار مرغن الم توار اسے، یعنی اوڑے ارا 'الف' نا توار کن کاریم اٹ اتنگوک (لو بیگ) نا نشان 'ا' نوشتہ کننگک، ولے داڑے 'الف' ۽ بے مد 'آن' نوشتہ کننگانے۔ ہندن 'گڈ' ۽ ہم ستر انا رد اٹ 'گڈ' خواننگے۔

زی انا ستر اٹ پنگال 'کعبہ' و 'نا' ۽ جتا نوشتہ کننگانے تو 'کعبہ' نا گڈ سرات بروک توار ۽ 'ہ' اٹ نوشتہ کننگانے، وخت اس کہ پین جاگہ اس اودے بروک آ توار تون اوار نوشتہ کننگانے تو اونا دروشم اسل بدل ۽۔

ای عرب ای خلیوہ کہ نی کعبی

رسنگ کپروس۔

(Nichelson, 1977. 14).

داڑے پنگال 'کعبہ' و '۽' ۽ 'اسیجا' نوشتہ کننگانے تو نیام آن 'ہ' ۽ اینک کننگانے، و (ی) ۽ کاریم اٹ اتنگانے، دا نشان ۽ گیشتری ہر وڑاٹ تڈ الم اتے کن کاریم اٹ اتنگسا ہنانه، داڑے کہ پنگال 'کعبہ' و '۽' اسہ جاگہ نوشتہ کننگانے، تو 'کعبہ' نا گڈیکو الم توار و '۽' انا اوری آن تڈ الم اس جوڑ مسنے، تو دافتے کن (ی) ۽ کاریم اٹ اتسا 'ہ' ۽ نیام آن کشنگانے، وخت اس کہ پین جاگہ اس ہندا ہرٹوم آ توارک اوار بسنو، تو اوفتے پین وڑاٹ سیٹ نوشتہ کننگانے:

نی دا درجہ ۽ امر رسنگوس کہ ہر دی

دوستاتی تو جنگ کیسا۔

(Nichelson, 1977.13)

داڑے 'درجہ' ۽ '۔' ۽ 'اتون' اوار نوشتہ کننگانے، و داڑے 'ہ' تینا جاگہ غا ساڑی ۽، و اونا مون اٹ سادہ وڑاٹ '۽' و اوڑتون اوار نئے 'ی' نوشتہ ۽، نئے اوڑا زبر وڑاٹ نوشتہ ارے۔ وخت اس کہ زی انا ستر اٹی ہندا توار کن (ی) نوشتہ کننگانے۔ داکان بیدس جاگہ اس ہندا توار کن نوشتہ نا پین وڑاٹ ہم کاریم اٹ اتنگانے:

ای تینا تقصیر انا خاطران معاف

خواہنہ

کننگتنے وبرا نشان اسه توار کن کاریم اٹ اتنگانے وایلو جاگه غا پین توار اسے کن کاریم اٹ بسنے ووبندن کم نیامجی بنی (مڈ لوسینٹر) نا توار کن کم وود بفت نشان کاریم اٹ اتنگانے۔

ای دافتی ش هرنا پیشن كهٔ
كه يو، (Zehri, 1977.130)

5. References

- Andronow, M.S. (1980). "The Brahui" Nauka publishing house, central Department of Oriental Literature, Mascow.
- Johar, (1998). "Dastan" Brahui publications Fareedabad Sind.
- Khan, Rasheed Hassan. (2013). "Urdu imla" Fiction House Lahore.
- Nichelson, Captan. (1977). "A reading book of Brahui, Brahui" Academy Pakistan Quetta.
- Zahri, Allah Bux. (1977). Hand book of Birouhi Language) Brahui Academy, Quetta.

داڑے 'کيو' نا گڈ سرائي هم الم اسے، و دادے نوشت کن ولدا پوسکن ء وڙ اس کاریم اٹ اتنگانے، یعنی داڑے 'و' آن پد بروک الم کن 'ه' و 'ه' و 'ه' و 'ه' بروک زبر (نیم ا) اسٹ اسے هم کاریم اٹ اتنگتنے، بلکن داڙکن 'و' انازی همزه ء اس خلنگانے، و دا زی آمروک کل وڙ تیان چپ ء۔ و داڑے گڈ سرائي بروک توار اپن توالم اس اف، و سرجم توار اسے، و لے 'و' انازی ا همزه خلنگ آن دا الم نا دروشم ء دوئی کرینے، و (مڈ بائی بیبک) الم اس جوڙ مسنے، براڙان خواننگ نا وڙ تے هم بدل مریک، و تینا معنه ء هم تفک -

نمبر	لوز	کاریم اٹ اٹوک نشان	توار	I.P.A
1	همونه	ه	Mid low center	ə
2	كه	ه	Mid high front	I
3	کريک	نشان اف	Mid low center	ə
4	دروازه	ه	Mid low center	ə
5	کعبی	نشان اف	Mid low center	ə
6	خواه نَبَوَ	زبر	Mid low center	ə
7	موغپر	نشان اف	Mid low center	ə
8	جاگهه	ه-ه	Mid low center	ə
9	کيو	و	Mid low center	ə

اولیکو ٹیپیل

کم نیامجی بنی (مڈ لوسینٹر) توار کن اسٹ آن زیات نشان کاریم اٹ اتنگانو، و بهاز جاگه بندن هم ارے که اوفتے کن بهچ ء نشان اس پیدوار کننگتنے و برا نشان اسه توار کن کاریم اٹ اتنگانے وایلو جاگه غا پین توار اسے کن کاریم اٹ بسنے ووبندن بڙ بنوک الم توار کن کم وود بفت نشان کاریم اٹ اتنگانے۔

4. کثیا، Results

سندهی رسم الخط اٹ پین بهاز آ توار تے کن هم چندی نشانک کاریم اٹ اتنگانو وخت اس که دا پٹ وپول اٹ هم پندا بیت پیدوار مس که دا رسم الخط اٹ کم نیامجی بنی (مڈ لوسینٹر) توار کن اسٹ آن زیات نشان کاریم اٹ اتنگانو، و بهاز جاگه بندن هم ارے که اوفتے کن بهچ ء نشان اس پیدوار